

Handboek kerkvergroeners

HANDBOEK kerkvergroeners

Carla Dik-Faber (redactie)

Met medewerking van:

Robert Doornenbal
Lysanne van de Kamp
Lydia van Maurik-Wever
David Onnekink
Matthias Olthaar
Thea de Ruijter
Marjolein Tiemens-Hulscher
Alain Verheij
Jan Wolsheimer

Buijten & Schipperheijn *Motief*
Amsterdam

KerkPunt

kom verder in kerk-zijn

Werken in de kerk is een reeks praktische handboeken voor kerkwerkers. In elk deel geven experts adviezen vanuit hun eigen ervaring. Daardoor zijn de handboeken breed toegankelijk en direct toepasbaar voor elke vrijwilliger en professional in de kerk.

Verschenen zijn:

- Handboek jeugdwerkers
- Handboek ouderlingen en oudsten
- Handboek diakenen

In voorbereiding zijn:

- Handboek preeklezers
- Handboek jeugdpastoraat
- Handboek liturgie

Verkrijgbaar in de oude reeks zijn:

- Handboek voor kinderwerkers
- Handboek voor kinder- en jeugdpastoraat
- Handboek voor kringleiders
- Handboek voor catecheten
- Handboek voor kerkelijke coaches
- Handboek voor pastors
- Handboek voor kerkelijke communicatie

Colofon

ISBN 978-94-6369-313-4

© 2025 Buijten & Schipperheijn Motief
Amsterdam

Behoudens uitzonderingen krachtens de Auteurswet van 1912 mag niets uit deze uitgave worden veelelvoudigd, opgeslagen of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Voor het maken van kopieën uit deze uitgave, ook voor zover toegestaan door de Auteurswet, zijn vergoedingen verschuldigd. Voor betaling van vergoedingen en voor toestemming voor het overnemen van gedeelten in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken wende men zich tot de uitgevers. Tekst- en data-mining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

Omslagontwerp en vormgeving: Theresia Koelewijn
Opmaak binnenwerk: Buijten & Schipperheijn

De kerk moet vergroenen. Maar hoe doen we dat vanuit rust en vertrouwen, zonder dat het een zielloze verplichting wordt? Dit Handboek kerkvergroeners laat zien dat de Bijbel op deze vraag perspectieven biedt die een verademing zijn. Juist door bovenal te zoeken naar rechtvaardigheid en eenvoud zullen we méér ontvangen dan we voor mogelijk houden: meer gemeenschap, meer spirituele groei en meer bloei van alles wat leeft. Zo aards als de Bijbel hierover spreekt, zo concreet en toepasbaar zijn ook de handvatten en praktijkvoorbeelden die dit boek je aanreikt. Dat het maar veel vrucht mag dragen, ook in jouw kerk!

Paul Schenderling, econoom, schrijver en spreker

Onze leefwijze vormt een bedreiging voor andere schepselen en de leefbaarheid in een aantal gebieden van deze aarde. Gelukkig willen steeds meer mensen zich inzetten voor de heilheid van de schepping. Voor christenen heeft dat niet alleen te maken met de toekomst van onze kinderen en kleinkinderen maar ook met onze trouw aan de Schepper, die de eigenaar van deze wereld is. In dit Handboek geven christenen uit verschillende tradities verhelderende beschouwingen over een transitie ten goede. Maar wij vinden ook inspirerende voorbeelden van een meer duurzaam leven. Van harte aanbevelen.

Mgr. dr. Gerard de Korte, bisschop van 's-Hertogenbosch

In een tijd dat het woord crisis nogal eens valt als het om de aarde gaat, is het een verademing dat dit boek begint vanuit rust. Je kunt moedeloos worden als je om je heen kijkt, maar dit handboek helpt om het grotere plaatje in het oog te houden: Gods liefde en zorg voor zijn schepping! Van daaruit doen al onze individuele grote of kleine stappen ertoe. Binnen de kerken kunnen we samenwerken aan een wereld die recht doet aan al het leven om ons heen. Dit boek bemoedigt en inspireert daarbij.

Frouckje van der Wal, lid van de groene Maranathakerk in Den Haag en vrijwilliger bij Geloven in Groen

Inhoud

WOORD VOORAF	9
Het begint en eindigt met de rust Alain Verheij	
INLEIDING EN LEESWIJZER	13
Omdat de schepping roept om een kerk die zorg draagt Carla Dik-Faber	
1. DE GROENE VERHAALLIJN IN DE BIJBEL	19
Gods zegenwens voor de hele schepping Robert Doornenbal	
De Lichtboog Houten – Forest Church, God leren kennen in de natuur	35
Interview: Klaas-Hemke van Meekeren	
2. BEWOGEN MET DE SCHEPPING	38
Rouwen, verduurzamen en actievoeren voor het klimaat Lysanne van de Kamp en Jan Wolsheimer	
Ontmoetingskerk Rhenen – Heuvelrugtuin	65
Interview: Roelof de Jong	
3. ‘EEN KERK ZAL GROEN ZIJN OF NIET ZIJN’	68
De lange geschiedenis van kerk en duurzaamheid David Onnekink en Carla Dik-Faber	
Klooster Nieuw Sion – Mensen en grond komen tot bloei	83
Interview: Marije van der Poel	
4. EEN RECHTVAARDIGE ECONOMIE VAN GENOEG VOOR IEDEREEN	86
Diaconaat van de kerk in internationaal perspectief Matthias Olthaar	

Parochie St. Joris op 't Zand Amersfoort – De liturgie als moment van bezinning op de schepping	99
Interview: Lydia Janssen en Henk Knol	
5. VRUCHTBAAR JOUW KERK VERGROENEN	102
Zo ondersteun je jouw kerk in een beweging van groeiende liefde voor Gods schepping	
Lydia van Maurik-Wever	
Klink Veenendaal – Jezus volgen betekent ook goed voor de schepping zorgen	119
Interview: Alfred Slomp	
6. PRAKTISCHE STAPPEN VOOR HET VERGROENEN VAN JE KERK	122
Zeven inspirerende thema's met voorbeelden	
Thea de Ruijter	
Ontmoetingskerk Nijmegen – kunst en muziek in de kerk	139
Interview: Angela van der Mast	
7. GROEIEN IN GROEN DENKEN EN DOEN	159
Wat we leren vanuit de christelijke spiritualiteit voor een ecologische bekering	
Marjolein Tiemens-Hulscher	
Dragers van GroeneKerken	161
Kerk in Actie en Maatschappij van Welstand	
Karin van den Broeke en René van de Kieft	
Woorden van dank	164
Carla Dik-Faber	
Schrijversprofielen	166
Bronnenlijst	169

Het begint en eindigt met de rust

WOORD VOORAF

Alain Verheij

Misschien ben je aan dit boek begonnen omdat je haast hebt. Er is werk aan de winkel: diersoorten sterven uit, de planeet warmt op en we vervuilen de schepping. De kerk loopt lang niet overal voorop als het gaat om vergroening. Dit moet allemaal anders! Als je zo denkt geef ik je groot gelijk, maar vraag ik je toch om dit voorwoord uit te zitten. Een voorwoord waarin ik, schijnbaar geheel tegen alle maatschappelijke urgentie in, oproep tot rust.

Eeuwenlang is er gezegd dat de mens de kroon op Gods schepping is. Dat hebben we te vaak als vrijbrief gebruikt om op een verkeerde manier de baas te spelen over de natuur. Het heeft ons mede gevoerd tot de crisis waarin we ons nu bevinden. Maar wie het Bijbelse scheppingsverhaal leest, ziet dat de mens helemaal niet de kroon van de schepping is. God vindt ons bijzonder, maar schiep ons op de zesde dag. Pas op de laatste dag was de schepping klaar – de zevende dag, waarop God de rust schiep. Die rust, een harmonie zonder strijd en stress, is het doel van Gods schepping. En dat is een behoorlijk ecologisch gegeven.

Kijk alleen maar eens naar het scheppingsverhaal zelf. Waarschijnlijk had God hemel en aarde en alles wat erop leeft ook in een vingerknip kunnen maken, maar ons wordt verteld dat Hij er een week over deed. Daarbij werkte hij alleen overdag. In de avond keek hij tevreden terug op het mooie resultaat, sprak zijn waardeering uit en rustte totdat het weer dag was. God neemt de tijd, gaat aandachtig te werk en laat duidelijk zien dat niet elke tijd voor productiviteit bestemd is. Werken zonder te rusten is zonde. Letterlijk en figuurlijk.

In alle kerken waar ik spreek over ‘groen geloven’, pleit ik allereerst voor meer rust in ons leven. Alles staat zo vaak in het kader van economische, maar ook bijvoorbeeld persoonlijke en kerkelijke groei. En groei is niet slecht, maar we gunnen onszelf geen ademruimte. Geen moment om terug te kijken op wat er gelukt en mislukt is, hier en nu samen met heel de schepping een loflied te zingen en ontspannen vooruit te kijken naar de dag van morgen.

Revolutionair

Rust is een cruciale waarde door de hele Bijbel heen. In de joodse tijdsbeleving begint de dag zodra de zon ondergaat. Zodra de werker gaat en jij je naar kantoor haast, is de dag bijna halverwege. Die begon met een heilzame basis van vrije tijd en rust. Het boek Hebreëen ziet de rust als een belangrijk eindpunt van Gods plan: ‘Laten we dus alles op alles zetten om die rust binnen te gaan, opdat niemand dit voorbeeld van ongehoorzaamheid volgt en te gronde gaat’ (Hebr. 4:11).

De sabbatswetten van Mozes schrijven voor dat mensen één dag in de week niet werken, maar ook niets of niemand voor zich laten werken. Ook slaven, lastdieren en de grond verdienen rust. Dat is contra-intuïtief: stilstand is achteruitgang, zeggen we tegenwoordig. Maar God stelde die verplichte rustdagen in, naast verplichte feestdagen en sabbatsjaren. Op een overtreding van die wet stond de doodstraf. Luguber, maar realistisch. Een maatschappij die nooit van genoeg weet en geen rust kent en faciliteert, is intrinsiek moorddadig bezig. De eerste slachtoffers zijn dieren, natuurgebieden en mensen op kwetsbare delen van de aarde (zie in hoofdstuk 4 wat Matthias Olthaar schrijft over het internationale economische perspectief).

Natuurlijk moeten we niet te makkelijk praten over de verplichte rust in de Bijbel. Stel je voor dat je een agrarische samenleving bent en van Mozes te horen krijgt dat je eens in de zeven jaar een heel jaar lang niet mag zaaien, snoeien en oogsten. Alle mensen en dieren mogen eten wat er zoal opkomt, maar verder moet het land en het boerenbedrijf rust hebben. Dat is niet eenvoudig, dat is een kolossale uitdaging. Een les in vertrouwen op God, maar ook in harmonie met de grond waarop en waarvan je leeft. Met de mens die geen grondbezitter is. Met de dieren, wild en tam.

‘Hij geeft het zijn lieveling in de slaap’, zegt Psalm 127. Dat is geen gezapig riedeltje, maar een revolutionaire gedachte. Als het echt God is die voor ons zorgt, hoeven we niet zo obsessief te produceren, hamsteren, consumeren. Als het echt God is die voor ons zorgt, hoeven we medemens, flora en fauna niet uit te buiten om voor een zo laag mogelijk bedrag zoveel mogelijk naar binnen te harken. De rust van het Godsvertrouwen is een geloofsles voor gevorderden. Maar wel eentje die nodiger is dan veel andere.

Belofte

Het is belangrijk dat je als kerkvergroener Gods heilige rust in het oog houdt als oorsprong, doel en zin van de schepping waarvan wij deel uitmaken. Voor je het weet wordt verduurzaming namelijk een van de vele karweitjes die we moeten oplossen. Een item op een to-dolijst. Voor je het weet doen we het uit een drammerig rechtvaardigheidsgevoel waaruit de liefde voor God, mens, schepping langzaam maar zeker is weggesijpeld. Dan ga je met je groene idealen ‘mensen inzetten als pionnetjes voor jouw plan’, zoals Lydia van Maurik waarschuwt in hoofdstuk 5.

Net zo goed moeten we onthouden dat het nog altijd Gods schepping is. Zeker, we moeten terugkeren van de goddeloze wijze waarop we als mensheid zijn omgesprongen met de natuur. Terecht spreekt Marjolein Tiemens over een ecologische bekering. Maar de zin ‘Keer terug naar Mij, dan zal Ik naar jullie terugkeren’ (Zach. 1:3) is niet alleen een oproep maar ook een belofte. Dit vertrouwen moet overheersen in al ons spreken over de klimaatcrisis. Onverschilligheid is een zonde, moedeloosheid en groene maakbaarheidsillussies ook.

‘Dan zal een wolf zich neerleggen naast een lam, een panter vlijt zich bij een bokje neer; kalf en leeuw zullen samen weiden en een kleine jongen zal ze hoeden’ (Jes. 11:6). Toekomstmuziek die in beweging zet, zegt Robert Doornenbal (hoofdstuk 1). Naar die toekomst zie ik reikhalzend uit, maar een dergelijk wonder van harmonie moet toch echt van God komen. Wat wij in de tussentijd wél kunnen doen is ons wat vaker neervlijen, net als de panter in de profetie. Wat meer open ruimten creëren waar schepselen hun hoofd überhaupt te rusten kunnen leggen. Alvast werken aan de

ideale omstandigheden voor een idylle, vol verwachting van Gods genadig geschenk van vrede.

Festina lente, zei een beroemde spreuk in de tijd van Jezus: *haast je langzaam*. Houd dat in het oog terwijl je dit boek leest. Er moet ontzettend veel gebeuren – en dit kan alleen gebeuren zolang je weet dat de rust je basis en je bestemming is als schepsel van God.

‘Omdat de schepping roept om een kerk die zorg draagt’

INLEIDING EN LEESWIJZER

Carla Dik-Faber

Op deze vroege zondagochtend kijk ik in de richting van de nog kale wilgen waar de roep vandaan komt. Het is de blauwborst die de lente aankondigt en uitbundig zijn lied laat horen. Ik heb hem recht in de lens van de telescoop. Hij strekt zich uit om indruk te maken met zijn kleurenpracht. Adembenemend mooi! Nu zijn roep weer vaker in Nederland klinkt, is dit vogeltje van de Rode Lijst gehaald. Op zo’n heerlijke zondag in de natuur kan die andere roep ver weg klinken. De roep van de aarde, die treurt en verwelkt (Jes. 24:4), zucht en lijdt (Rom. 8:22). Hoor je het ook? De profeet Jesaja en Paulus, de schrijver van de Romeinen-brief, hadden geen weet van de ecologische teloorgang in onze tijd. Maar hun woorden zijn erg actueel!

Waardoor kom jij in beweging voor Gods schepping? Door het lied van de blauwborst, of door het zuchten van de aarde? Door de verwondering over hoe mooi God alles geschapen heeft – zo goed beschreven door de Psalmddichter in Psalm 104? Of door het verdriet over het stiller worden van de lofzang in de schepping? Het is God die ons uitnodigt om zijn schepping ‘te bewerken en erover te waken’ (Gen. 2:15). Hoe bijzonder is dat!

Recht doen aan alles wat leeft

Als team van GroeneKerken kozen we voor deze kernboodschap: ‘Omdat de schepping roept om een kerk die zorg draagt’. Woorden die losjes verwijzen naar Romeinen 8 vers 19: ‘De schepping ziet

er reikhalzend naar uit dat de luister van Gods kinderen openbaar wordt.' Het is bemoedigend om te zien dat steeds meer kerken, misschien ook wel jouw kerk, de roep van de aarde horen. Het netwerk van GroeneKerken groeit! En ik vermoed dat jij, die dit boek in handen hebt, er ook naar verlangt om samen met je kerk scheppingszorg handen en voeten te geven.

Scheppingszorg is een Bijbelse opdracht. We zijn geroepen om *recht te doen* aan al het leven op aarde. Dat betekent dat de hele schepping kan zijn zoals God het bedoeld heeft. Je vindt deze woorden terug bij de profeet Micha over wat een goed leven is (Mi. 6:8). 'Recht doen', slechts twee woorden. Het lijkt zo eenvoudig en toch schieten we daarin maar al te vaak tekort. Onze manier van leven – en dat geldt ook voor mijn leven – is lang niet altijd een getuigenis van Gods liefde voor de wereld (Joh. 3:16).

Waar dat toe leidt, zie je vrijwel dagelijks in het nieuws. Klimaatverandering brengt niet alleen ecosystemen in de war. Het raakt vooral onze broeders en zusters in het mondiale Zuiden (landen waar een groot deel van de bevolking onder de armoedegrens leeft), terwijl zij niet of nauwelijks hebben bijgedragen aan de oorzaken daarvan en ook niet de middelen hebben om zich ertegen te beschermen. We nemen meer grondstoffen dan de aarde kan voortbrengen. Productieprocessen zorgen voor milieuvervuiling en verlies van soortenrijkdom. Voor onze consumptiemaatschappij werken mensen elders op de wereld in erbarmelijke omstandigheden. Pijnlijk allemaal. Het is iets waar je je verdrietig en machteloos over kunt voelen.

Het kleine goede

Het is goed om te bedenken dat je niet alle problemen kunt oplossen. Ook niet samen met je kerk. Of met alle kerken samen. Maar je kunt wel kleine stapjes zetten, doen wat op je pad komt. 'De kleine goedheid' is een begrip van de Frans-Joodse filosoof Levinas. De stappen die je zet hoeven niet groots of meeslepend te zijn. Juist in het kleine kun je van betekenis zijn, voor de ander en voor de aarde. Afval prikken in de wijk, tegels wippen in de kerktuin, een maaltijd voor de buurt organiseren.

Samen met je kerk groene stappen zetten is het beste recept

tegen moedeloosheid. Het is ook verbindend en hoopvol. Hoop betekent niet dat je alle ecologische problemen gaat oplossen. Het betekent wel dat je kiest voor het goede omdat het in zichzelf goed is, ongeacht de uitkomst. En dat je erop kunt vertrouwen dat God al onze kleine stappen wil gebruiken op weg naar zijn koninkrijk.

Als GroeneKerken zien we de kracht van een beweging ‘van onderop’. Een beweging van kerkvergroeners die samen groene stappen zetten en het verschil maken, in hun kerk of in de buurt. Een beweging van mensen die samen zoeken naar een ándere manier van leven. Omdat niet geld en goed, maar alleen een leven in de voetsporen van Jezus de rust en bevrijding geeft waarnaar we verlangen.

Leven in vrijheid

De Bijbel daagt ons uit om te kiezen voor een leven in de vrijheid van Christus (Gal. 5:1). Dat klinkt aantrekkelijk en misschien is het ook wel erg nodig. Ongemerkt zijn er toch heel wat dingen waarin we verstrikt zijn geraakt of ‘vastzitten’. Geld, aanzien, *fear of missing out* (angst om iets te missen), sociale media. Onze manier van leven – sommige mensen noemen het een *ratrace* – put de aarde en onszelf uit. Toch is het zo moeilijk om ons daaruit los te maken.

Hoe kun je gaan leven in de vrijheid van Christus? En wat betekent het voor jou om je te verzetten tegen *onvrijheid*? Tegen wan-toestanden en machtsmisbruik? Hoe kan ik, of hoe kan de kerk zich verzetten tegen de mammon (geldgod)? Tegen een economie die gebouwd is op ongebreidelde groei en die ons verleidt tot almaar meer? Hoe kan de kerk opkomen voor een leven in vrijheid en gerechtigheid?

Als we gaan leven in de vrijheid van Christus, kan de kerk een instrument worden van Gods gerechtigheid in de wereld (Moltmann 1975, 34 e.v.). Daarvoor is nodig dat we een andere levensstijl omarmen.

Een vernieuwde levensstijl

Juist de kerkgemeenschap kan een proeftuin zijn, waar we samen een nieuwe levensstijl oefenen. Je deelt niet alleen je geloof, maar ook je talenten, je spullen en je leven met elkaar. Leven in gemeen-

schappen is een duurzaam leven (Boer 2025). De gemeenschap van de kerk helpt je om jezelf en anderen te bewegen een andere manier van leven te omarmen.

De Bijbel reikt hiervoor concrete handvatten aan. Dat begint al in Genesis met de zevende dag als rustdag. De sabbat is een dag van herstel voor jou en voor heel de schepping. Daarmee is de sabbat ook een heilzame begrenzing aan onze 24-uurseconomie. Leven vanuit het perspectief van de sabbat kan heel heilzaam zijn voor jou, je kerk en het leven op aarde. Sabbatsleven betekent dat je niet enkel één dag in de week, maar alle dagen een levensstijl omarmt die het leven op aarde tot bloei laat komen (Brueggemann 2017).

Meer over dit boek

Daarom is dit boek geschreven. Voor jou en voor jouw kerk. Om je te bemoedigen en te inspireren. Om je handvatten te geven voor meer groene stappen, samen met jouw kerk of geloofsgemeenschap. En samen met al die andere kerkvergroeners!

Leeswijzer

In het voorwoord schrijft Alain Verheij over Gods heilige rust in de schepping waarvan we deel uitmaken. Het is belangrijk om een nieuwe levensstijl te omarmen, maar we moeten niet vergeten dat het Gods schepping is. Godsvertrouwen behoedt ons voor moedeloosheid en groene maakbaarheidsillusies.

Waarschijnlijk krijg je wel eens de vraag wat groen en geloof met elkaar te maken hebben. Er komt toch een nieuwe hemel en een nieuwe aarde? Dus waarom zouden we ons druk maken? Over deze en andere vragen schrijft Robert Doornenbal in hoofdstuk 1. Het perspectief dat hij kiest is Gods ‘zegenwens’ voor de hele schepping.

De laatste jaren hoor je veel over klimaatmarsen en demonstraties voor het klimaat. Mensen komen op de been en laten van zich horen. Hoever kun je daarin gaan? Brengt het een oplossing dichterbij of juist verder weg? Andere mensen bidden in stilte, of rouwen om wat er in de schepping verloren gaat. Jan Wolsheimer en Lysanne van de Kamp gaan aan de hand van vijf stellingen met

elkaar in gesprek over rouwen en hoop, actievoeren en polarisatie. Je vindt hun gedachten in hoofdstuk 2.

Misschien heb je weleens het gevoel dat jij of jouw werkgroep groene kerk er alleen voor staat. In hoofdstuk 3 laten David Onnekink en ik zien wat de geschiedenis is van kerk en duurzaamheid in Nederland in de afgelopen vijftig jaren. Daarbij gaan we ook in op de geschiedenis van het project GroeneKerken. Wat jij doet, is onderdeel van een lange traditie!

Matthias Olthaar schrijft in hoofdstuk 4 over een rechtvaardige 'economie van genoeg voor iedereen' en de *impact* van ons handelen op het mondiale Zuiden. Ook daarom is scheppingszorg een diaconale taak van de kerk.

Dat betekent niet dat het eenvoudig is om je kerk in beweging te brengen. Mensen veranderen nu eenmaal niet graag iets in de kerk en al helemaal niet in hun gedrag. Lydia van Maurik beschrijft in hoofdstuk 5 hoe je de kerk mee kunt nemen in scheppingszorg. Want waar begin je als je het verlangen hebt dat jouw kerk een groene kerk wordt? Thea de Ruijter neemt je in hoofdstuk 6 bij de hand langs een aantal praktische stappen die je als kerk kunt zetten. Het is een greep uit onze groene toolkit, waar je nog veel meer tips vindt.

Elke kerk is anders, dus zal ook elke kerk een eigen manier vinden om met scheppingszorg aan de slag te gaan. Verspreid in het Handboek vind je zes praktijkvoorbeelden van groene kerken: vijf kerken uit verschillende denominaties en een leefgemeenschap. En als je al een tijdje groene kerk bent, hoe kun je dat dan verdiepen? Daarover schrijft Marjolein Tiemens-Hulscher in hoofdstuk 7.

Je kunt de hoofdstukken in de volgorde van het boek lezen, maar de hoofdstukken zijn ook los van elkaar te lezen. Dus ga lekker grasduinen in dit boek en laat je verrassen. Vanwege de leesbaarheid vind je weinig voetnoten. Een volledige bronnenlijst is achter in dit boek opgenomen.

Namens het team GroeneKerken wens ik je heel veel succes, vreugde en vooral: Gods zegen!

WAT IS GROENEKERKEN?

GroeneKerken is een project dat kerken en christelijke geloofsgemeenschappen inspireert en aanmoedigt om vanuit geloof groene stappen te zetten. We laten ons hierbij inspireren door de Bijbel en Gods liefde voor heel zijn schepping. Ons verlangen is dat de kerk steeds meer een plek wordt waar mensen in navolging van Jezus samen oefenen in een vernieuwde levensstijl. Een manier van leven die heilzaam is voor al het leven op aarde. Dat kan heel praktisch met fairtrade en biologische producten, een (kerk)tuin met veel biodiversiteit of een duurzame bankrekening, maar juist ook door het leven met elkaar te delen en samen te genieten van genoeg. God geeft ons zoveel in zijn schepping! Hoe mooi is het om daar elke dag bij stil te staan en Hem daarvoor te danken.

GroeneKerken is dé inspiratiebron voor groen geloven in een netwerk van kerken. Er zijn inmiddels, in mei 2025, meer dan 520 kerken en christelijke geloofsgemeenschappen uit meer dan 20 denominaties aangesloten.

1. De groene verhaallijn in de Bijbel

GODS ZEGENWENS VOOR DE HELE SCHEPPING

Robert Doornenbal

Stel, jou wordt gevraagd één kleur te kiezen om de verhaallijn in de Bijbel te typeren. Welke kleur vat voor jou het grote verhaal samen van Genesis 1 tot en met Openbaring 22? Als mij die vraag nu gesteld zou worden, dan zou ik zonder aarzeling zeggen: groen. Dit onder het motto: de Bijbel vertelt het verhaal over de relatie tussen God, mensen én de niet-menselijke schepping. Dit is niet altijd mijn vanzelfsprekende 'motto' geweest, om eerlijk te zijn. Jarenlang had ik weinig aandacht voor de rol van de aarde en het land, van bergen, bomen, dieren, rivieren – enzovoorts – in de Bijbel. Het ontdekken van Gods duurzame liefde voor ál zijn schepselen heeft me gemotiveerd mijn levensstijl aan te passen – en om dit hoofdstuk te schrijven! Hierbij gebruik ik de uitdrukking 'Gods zegenwens' als een soort samenvatting van de groene verhaallijn in de Bijbel.

Het woord *zegenwens* verwijst naar de liefdevolle, op floreren (bloei) gerichte aandacht van de Schepper voor al zijn schepselen in hun eigenheid, hun mogelijkheden en kwetsbaarheid binnen een levend web van relaties (geïnspireerd door Frettlöh 1998). In het Oude Testament zijn in dit verband de begrippen 'verbond' en 'sabbat' van centraal belang, zoals we zullen zien in deel 1 van dit hoofdstuk. Het tweede onderdeel eindigt met het zicht op Gods koninkrijk, een cruciaal thema in het Nieuwe Testament. Maar voordat we zover zijn, hebben we een hele tocht afgelegd, onder andere door de Grand Canyon. Ik hoop dat dit hoofdstuk jou motiveert jezelf in te (blijven) zetten voor groene kerken en andere duurzame initiatieven, vanuit het besef dat we daarin 'meewer-